

svečano, dekorativno prozo? Mislim, da je treba zraven tega iskati v ozadju Preglja, ki je vladal pred leti s svojo retorično klenostjo in togimi pozami, in morda celo Reymonta. Tudi pismouk Vorena v Stricih bi se dal od daleč vzporediti z Reymontovim Rokom.

Dr. Franc Detela, Zbrani spisi, II. zvezek. Uredil Jakob Šolar. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1936, str. XXVIII—40.

Detela je preprosto pisateljsko ime, ki je prišlo nekje na glas, da ga označuje belo-črno vzgojno slikanje ljudi (Slodnjak). Čeprav z razdelitvijo svetlobe in sence stvar ni tako preprosta in je pisatelj toliko realist, da hoče videti v ljudeh to, kar so v resnici, je vzgojnost njegovega pisanja očitna. S tem je seveda njegovim ljudem marsikod vzeta samostojnost in verjetnost izživljanja, ki sta bistveni zadevi umetništva. Prištejemo sem še močno razumsko osnovo v pisatelju in potem bo jasno, zakaj je zapletek zgodbe važnejši od resničnosti, ali kar je prilično isto, da pisatelj preveč namerno izbira in osvetljuje svoje ljudi in jih preočitno vodi, da bi pohujšanju dal dočakati kazni, poštenosti, pridnosti in zvesti ljubezni pa se skozi vse mogoče zavirajoče zapletke prebiti do zadovoljivega in ganljivega konca. Tak je v tem zvezku posebno Prihajač, kulturno zgodovinsko, moralistično porabljen podoba naše vasi iz časov plitkega naprednjaškega liberalizma. Zgodbe je veliko, a občutiš, da leti po površju, ker se pisatelj ni znal pomuditi in se ogledati v resničnem človeku in njegovih poganjajočih silah. Osebe so nekoliko preveč prepuščene pisateljevi samovolji (Strženova snubitev) ali brez pravega lica (Mejač in žena, ki jo sicer urednik izgovarja; Tine). Med vsemi tipi, ki jih Detela zelo ljubi in jih rad karakterizira z govoricami, se mu je morda najbolj posrečil topi Lojze, ki skrbi za šaljive prizore, pa so ga doslej vsi skoraj prezrli. Prav ta šaljivost in duhovita dovtipnost, ki prepleta včasih res naraven govor, rešuje povest, da je še dovolj prijetno berilo. Manj življenja je v zgodovinskem Pegamu in Lambergarju, čigar pomanjkljivosti je urednik prav dobro zadel. Morda bi bil utegnil še omeniti, da je včasih videti, kakor da povest ne računa s tujim jezikom gospode. Pa tudi cesarska je preveč.

Urednik je besedilo nekod naglasil (brez skrbi sega morda preveč v prostost jezika), preskrbel zelo natančne opombe (o tatranu je še preveč povedano) in uvod, ki bo s svojo razčlemba gotovo poučen posebno za dijaka. V njem je kaj dobro poudaril dramatični način zgradbe pri Deteli, primerjava z Balzacom pa je za ponižnega, dasi simpatičnega pisatelja, ki se je bolj bal za svojo uradniško veljavo ko pa pisateljski poklic, vendarle previsoka. Lino Legiša.

Onstran meje

Slovenska manjšina na Koroškem

II.

Ker nikakor ni mogoče doseči zboljšanja v šolstvu, so se koroški Slovenci zatekli k samopomoči. V okviru izobraževalnih društev so začeli ustanavljati privatne slovenske jezikovne tečaje, ki so po zakonu dovoljeni. Pri tem je zanimivo tole: Dokler so Slovenci upali na pravičnejšo ureditev koroškega šolstva in niso še posegli po samopomoči, so jim Nemci stalno očitali, češ saj si lahko pomagate sami, zakaj pa ne začnete s privatnim poukom, ki je dovoljen; v tem

da je znamenje, da potrebe po slovenskem pouku sploh ni. Čim pa so se pojavili prvi privatni slovenski tečaji, se je čutila koroška deželna vlada v svoji pravičnosti prisiljena, da izda poseben zakon, ki daje šolskim vodjem pravico, da po svojem osebnem preudarku dovoljujejo, če se otroci njihovih šol smejo udeleževati teh slovenskih jezikovnih tečajev ali ne (23. marca 1936!). Na ta način se je na Koroškem uveljavila naravnost paradokсна praksa, da podeželski učitelji, ki so po večini slovenskemu življu sovražni, odločajo po svojem osebnem preudarku, če je izvajanje državnih zakonov v danem primeru umestno ali ne, če se naj slovenskim otrokom dovoli postavno dovoljen pouk materine besede ali ne. Kljub vsem težkočam pa je danes že 14 slovenskih jezikovnih tečajev, ki jih poseča povprečno po 40 do 50 otrok. V dveh primerih so se učitelji poslužili svoje avtoritete in prepovedali otrokom pohajati v slovenski tečaj.

Pri tem se ima koroška „Slovenska prosvetna zveza“ boriti tudi z drugimi, včasih naravnost nepremagljivimi ovirami pri otvoritvi tečajev. K vsemu temu pa se pridružujejo materialne težave, pomanjkanje primernih knjig za pouk, pomanjkanje učil sploh. To je zopet žalosten primer, kako malo razumevanja je med nami za potrebe narodnih manjšin. Človeku se zdi, kot da sploh ne čutimo, da smo z onimi onstran meje kulturna enota, živ organizem, ki mora skrbeti za življenjske sile vseh organov, ne samo za srce in glavo. Nemci žrtvujejo ogromne vsote za svoje manjšine, čeprav so nemške manjšine skoraj brez izjeme gospodarsko močne; Čehi vzdržujejo na Dunaju celo kopico svojih privatnih šol, mi pa smo kakor posušeno drevo: še knjig in zvezkov nimamo za slovenske otroke, ki si želijo priučiti se materine besede s svojo pridnostjo, ker jim tuja šola tega ne nudi.

Seveda ta živahnost v slovenskem prosvetnem življenju ni ostala brez odziva pri Nemcih. Svoje čase je skušal „Heimatbund“ paralizirati slovenske prireditve z importiranim blagom: Na avtobusu so pripeljali ob nedeljah iz Celovca igralce in pevce, s primerno propagando zbrali za take prilike precej ljudstva in nato izvajali razne manjvredne burke, ki pa pri ljudeh niso našle odziva. Tako je propadel prvi poizkus nemške konkurence. Lani pa so začeli borbo na novi podlagi: „Heimatbund“ je ustanovil po vseh občinah svoje podružnice, takoimenovane „Heimatkreis-e“, ki imajo svojo posebno „kulturno misijo“: Ponemčevanje slovenskega življa s pomočjo nemških kulturnih prireditev in nemške pesmi. Vse vprizoritve naj izvajajo Nemcem naklonjeni domačini. Inicijativo in vodstvo imajo skoraj brez izjeme učitelji.

Dasi je novi način borbe mnogo nevarnejši, za sedaj še ne ogroža slovenskega prosvetnega razmaha iz preprostega razloga, ker večina prebivalstva še ne zna toliko nemščine, da bi bila dovzetna za nemško kulturno blago. Vendar pa se je treba zavedati, da so se Nemci s tem poslužili istega orožja, s katerim Slovenci branijo svojo kulturno samobit.

Slednjič naj se mimogrede dotaknemo še splošnega položaja v Avstriji, v kolikor je pri tem prizadeta slovenska manjšina. Že svoje čase smo poudarjali, da je italijansko varuštvo Avstriji postalo večkrat neprijetno, a dokler se je pod to streho počutila varno pred Nemčijo, se je že še dalo potrpeti. Po zblizanju med Italijo in Nemčijo, pri katerem je mala Avstrija igrala žrtveno jagnje na oltarju sprave, so postali nositelji stanovske državne zamisli hudo nemirni, tembolj, ker v prvem trenutku ni bilo mogoče pregledati manevriranja narodno-socialističnih sil, ki so grozile z novo aktivnostjo na postavni podlagi. Komaj se je posrečilo likvidirati „Heimwehr“, se je že pojavila nova nevarnost: narodni

socializem po 11. juliju. Vendar vse kaže, da vodijo avstrijsko državno politiko silno spretne roke. Posrečilo se je, odstraniti zadnje ostanke „Heimwehra“ od oblasti. Ostal je edini resni nasprotnik — narodni socializem, ki se je dokopal do sicer skromnih, a vendar ogrožajočih pozicij na račun sprave med obema nemškima sosedoma. Pri tem pa prijateljstvo med Nemčijo in Italijo noče prenehati; v viharju interesov obeh velesil bi bila najvarnejši pristan seveda restavracija Habsburžanov — na Češkem in v Franciji je za to še največ razumevanja — toda trenutno je poigravanje s temi načrti še preveč nevarno. Kaj sicer? Naslonitev na zapadne demokracije? Naslonitev na Malo zvezo? Povsod so napoti cele bari-kade nasprotujočih si interesov! — Najnovejša aktivnost Italije v Podonavju obeta usmeriti tudi avstrijsko zunanjo politiko. Ni izključeno zблиžanje med Jugoslavijo in Avstrijo. Dvostranske pogodbe postajajo moderne v svetovni politiki. Kako naj tolmačimo nedavno ponovitev slovesne obljube iz ust kanclerja Schuschnigga na Gradiščanskem, ki znova — po enoletnem molku — obeta vzorno rešitev problema avstrijskih manjšin? Ali je povod za to izjavo preusmeritev avstrijske zunanje politike? In če — ali se bo zadostno upošteval položaj slovenske manjšine na Koroškem? Le preradi se vdajamo sanjam, kadar bi bilo treba odločno ravnati; upajmo da ne bomo tudi topot prespali, ko bo treba delati. J—a.

Politični obzornik

Okno v svet

Napetost in nasprotja med narodi Evrope in ostalih kontinentov rastejo iz dneva v dan. Visoka ženevska ustanova skoraj ne more več umiriti divjih izbruhov ter jih registrira kvečjemu z grenkim nerganjem in obsoja. Članice te visoke ustanove pa se kljub raznim konferencam in željam „idealnih“ državnikov po miru v mrzličnem strahu oborožujejo, tvornice orožja delajo nepretrgano, ogromne vsote narodnega imetka se trošijo za nabave najmodernejšega moralnega orožja. V prvi polovici junija se je ugotovilo na razpravah odbora mednarodnega instituta dela, da se je v teku tega leta potrošilo 500 milijard dinarjev za oboroževanje; dnevne rubrike listov pa pišejo o prosperiteti in blagostanju, ki se vrača po težkih letih gospodarske depresije.

Mrzlični strah narodov se iz dneva v dan veča. Razne mednarodne obveze poslednjih stoletij, ki so jih vsi narodi doslej sveto spoštovali, se danes brezobzirno kršijo; s tem se gubi zaupanje in anarhija raste. Mednarodno pravo po vojni nazaduje. Evropska diplomacija se je z metodo držav fašistične ali kvazifašistične strukture popolnoma mongolizirala. Japonska se je pred leti brez vsake napovedi vojne vojskovala v Mandžuriji na severnem Kitajskem ter zasedla ogromna ozemlja. Fašistična Italija je že leta 1923. brez ozira na Zvezo narodov in vse obveze hotela nastopiti proti Grčiji, da so že takrat katastrofo komaj odstranili. Leta 1935. se je pričela abesinska tragedija po primeru japonskega napada brez vojne napovedi. Nastal je „incident“ pri Ual-ualu, Italija je briskirala Zvezo narodov, Zveza narodov je v mučnih porodih rodila povsem nezadostne sankcije, ker so bili ozki egoistični interesi evropskim državam bližji in tako se je mučno zaključil poslednji akt abesinske tragedije.

Ko je bila ta rana še skoraj sveža, se je odprla nova na evropskih tleh, v Španiji. Španski delegat v Ženevi, zunanji minister legalne vlade v Valenciji, Del Vajo, je že koncem preteklega leta zastopal v Ženevi tezo, da položaj, ki je